

Белей Н.П.

СУТНІСТЬ ФЕРМЕРСЬКОГО ТУРИЗМУ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

У статті визначено поняття сільського зеленого туризму. Проведено аналіз сільського туризму в деяких Європейських країнах. Охарактеризовано економічні та організаційні проблеми, які пов'язані з розвитком фермерського туризму, як складової сільського туризму з урахуванням специфічних регіональних умов в Україні. Зокрема, в статті окреслено стан фермерського туризму в областях Карпатського регіону, подано принципи відмінності туризму в діяльності фермерських господарств та рекомендації щодо організації ефективної діяльності задля отримання додаткового прибутку.

Ключові слова: сільський зелений туризм, агротуризм, фермерський туризм, агротуристичний продукт, регіональні особливості.

Постановка проблеми. На сучасному етапі дедалі більшої популярності в сільській місцевості рекреаційних регіонів України набуває сільський зелений туризм. Сьогоднішній турист шукає можливостей культурного збагачення та надає перевагу активному відпочинку в місцях з екологічно чистим навколишнім середовищем. В Україні найбільших обертів розвитку такий вид туризму набирає в областях Карпатського регіону. Адже регіон Карпат залишається, можна сказати, найбільш екологічно чистим, а туристична галузь в цьому регіоні – найбільш розвинутою.

Разом із тим слід констатувати, що пропозиції вітчизняних агротуристичних продуктів, послуг і товарів охоплюють досить вузький спектр. Насамперед сільські оселі пропонують відпочинок, традиційну кухню, оздоровчі процедури та активні форми туристичних занять. Дослідження основних видів агротуристичних занять у Карпатському регіоні засвідчило, що висока частка пропозицій у рекламних виданнях припадає на різноманітні відпочинкові заняття, екскурсії до визначних місць регіону, піші походи та збір грибів і ягід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що ціла низка авторів дає опис сільського зеленого туризму, його сутності та актуальності для України. Між фахівцями в сфері туризму ще й досі тривають дискусії щодо таких понять як сільський туризм, екотуризм, агротуризм, зелений туризм, фермерський туризм, екоагротуризм.

Так, В.Г.Герасименко, та С.Г.Нездоймінов вважають, що поняття «сільський туризм» і «агротуризм» в сенсі дослідження умов регіонального розвитку є тотожні категорії, тому що

пов'язані з економічною природою послуг сільськогосподарського виробництва та обов'язково з місцем споживання турпослуг в сільському середовищі [1, с.111]. Сільський туризм визнано окремим видом туризму, розвиток якого є пріоритетним напрямом державної політики, на що вказують статті 4 та 6 Закону України «Про туризм» [4].

На думку С. Медліка, поняття «фермерський туризм» можна розглядати як одну з форм сільського туризму, який ще називають агротуризмом (*agrotourism*), короткотерміновим відпочинком на фермі (*farm stay tourism*) і довготерміновим відпочинком на фермі (*vacation farm tourism*). Варто зауважити, що С. Медлік не подає окремого тлумачення для терміна «зелений туризм» (*green tourism*), тому що відносить його до категорії «альтернативний туризм» (*alternative tourism*) [6].

Проте, переважна більшість економічних та організаційних проблем і особливо тих, що пов'язані з розвитком фермерського туризму як складової сільського туризму з урахуванням специфічних регіональних умов, залишається відкритою і потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Враховуючи сучасні тенденції в розвитку сільського туризму не тільки, як виду туризму, який здійснюється в сільській місцевості, необхідно висвітлити організаційні аспекти розвитку саме фермерського туризму, як засобу додаткового заробітку з урахуванням регіональних особливостей та процесів, що відбуваються у сільському господарстві Карпатського регіону.

Вклад основного матеріалу дослідження. Використовуючи категорію «сільський зелений туризм», з економічної точки зору неможливо зрозуміти, про який саме відпочинок йде мова: чи це безоплатний відпочинок у сільській місцевості, чи платний у власника оселі чи фермера. Така неунормованість і неузгодженість термінології породжує суцільну плутанину у розумінні відпочинково-туристичної діяльності як засобу отримання додаткового доходу для влас-

ників осель чи для надходження коштів від платників податків у скарбницю держави [3].

Сільськогосподарське виробництво, яке є основним видом діяльності в сільській місцевості, залежить від природно-кліматичних умов, характеризується нестабільністю цін на продукцію та доходів, що впливає на його інвестиційну привабливість. Ведення агротуристичної діяльності додатково до основної – сільськогосподарської дає можливість особистим селянським, фермерським господарствам, сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам розширити сферу застосування праці, отримувати стабільний дохід, що, в свою чергу, сприяє підвищенню життєвого рівня сільського населення.

На Заході сформувалися два види сільського зеленого туризму – змішаний і чистий. Змішаний представлений фермерськими господарствами, що вирощують худобу і овочі та додатково приймають туристів. Другий, чистий, – це виключно діяльність з обслуговування туристів. Необхідною умовою для цього є розташування будинку недалеко від живих шляхів. Такі будинки виконують роль пришляхових міні-готелів. Умови в цих будинках такі ж, як в готелях: з обов'язковим сніданком, пранням і прасуванням одягу.

У зв'язку із зростанням популярності сільського туризму багато англійських фермерів організувалися з метою пропозиції більш різноманітних послуг у своїх будинках. Сільський туризм в Англії стає все більш привабливим ще й тому, що пропонує виключно доступні ціни і спеціальні знижки для дітей. У південно-західній Англії відновлюють стародавні ферми для туристичних цілей: розкішно обладнані, з опаленням, електропобутовими приладами, телевізорами і з частково збереженим стародавнім меблюванням – вони користуються великим успіхом у туристів. В Ірландії сільські садиби проходять обов'язкову сертифікацію й отримують зірки як готелі, стіни їхніх будинків прикрашають відповідною кількістю зелених листків. Знайти «зелене житло» допомагають спеціальні покажчики, довідники, каталоги. В Ірландії, зокрема, красномовним орієнтиром для мандрівників служить зелений чотирилисник, яким позначають шлях до сільського обійстя. До того ж, в цій країні автотуристам пропонують ваучери на ночівлю на фермах або приватних квартирах з багатим частуванням.

Сільський зелений туризм окремі українські дослідники досі ототожнюють з агротуризмом. Знак рівності між цими поняттями ставити не можна, оскільки поняття "сільський зелений туризм" за змістом значно ширше порівняно з поняттям "агротуризм". *Агротуризм* – форма сільського туризму, реалізована на базі сільсько-фермерського господарства, де відпочинок пов'язаний із активним залученням його учас-

ників до традиційних форм господарювання на селі (збір винограду, сіна, догляд за худобою тощо).

Агротуризм (farm tourism) – відпочинковий туризм, що передбачає використання сільського (фермерського) господарства. Агротуризм може проявлятися у різних формах, але завжди включає винаймання помешкання. Розрізняють дві базові форми агротуризму: винаймання помешкання з обслуговуванням безпосередньо в межах дворогосподарства або розміщення на нічліг з самообслуговуванням на землях, що належать дворогосподарству, наприклад, в кемпінгах та наметах. Агротуризм, таким чином, виступає однією з форм сільського туризму. В агротуризмі дворогосподарство (фермерське господарство) становить одночасно нічліжну базу та головний предмет інтересу для туриста [2].

Розвиток сільського зеленого туризму, зокрема й фермерського, у будь-якому регіоні України ускладнюється обставинами, головними серед яких є невизначеність нормативно-правової бази, зокрема відсутність закону, який би регулював діяльність в сфері сільського зеленого туризму, політико-економічну нестабільність в державі, низьку активність жителів сільських громад в організації чи розширенні власного бізнесу, відсутність у них досвіду такого виду діяльності тощо.

Фермерство в Карпатському регіоні не набуло до цього часу значного поширення насамперед внаслідок відсутності державної підтримки. А в цілому, головною причиною цього є криза як в економіці держави, так і в аграрному секторі.

Запровадження додаткового заробітку, такого, як ведення фермерського туризму відкриває нові можливості для покращення, розширення фермерської діяльності. Адже, фермерський туризм, як вже зазначалося, спирається на фермерські господарства, що вирощують худобу і овочі та додатково приймають туристів. Це надає приблизно 25% прибутку фермерській родині. Причому велика частина цих коштів реінвестується в облаштування будинку, відновлення інтер'єру, створення умов для гостей. Власні екологічно чисті продукти фермерського господарства заощаджують гроші на їхню закупівлю і служать додатковою перевагою для екотуристів.

Найбільшими перешкодами на шляху розвитку туризму в сільській місцевості традиційно вважається транспортна віддаленість осередків відпочинку – погане сполучення (дороги в сільській місцевості знаходяться у надзвичайно занедбаному стані), рекреаційна необлаштованість (невідповідність запитам сучасного туриста), низький рівень надання послуг; нестача цілісних туристичних пропозицій, що містять продукти, орієнтовані на новий тип туриста;

низький рівень маркетингу, недостатнє методичне забезпечення та відсутність цілеспрямованої діяльності; існує сильна конкуренція з боку сусідніх країн, які пропонують кращу інфраструктуру та сполучення. Тому досі маємо таку сумну статистику: в польських, словацьких і румунських Карпатах щорічно відпочиває на один-два порядки більше західноєвропейських зелених туристів, ніж в Українських Карпатах [5].

Останнім часом в Україні все більша кількість населення відмовляється від пляжного відпочинку, надаючи перевагу агротуризму, відпочиваючи там, де менше шуму. Саме фермерський туризм може стати одним із найдешевших та найперспективніших видів відпочинку, що особливо важливе для нашої країни, оскільки невисокі доходи пересічного українця не дозволяють йому проводити відпустки на дорогих курортах, в тому числі й закордонних.

Крім цього, фермерський туризм можна розглядати не лише як форму відпочинку, а й як джерело нового досвіду у фермерській діяльності. До речі, на сьогодні все це може стати вагомими чинниками подальшого розвитку сільського, зокрема й фермерського, туризму в Україні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Світова практика доводить, що фермерський туризм повинен стати невід'ємною складовою частиною комплексного соціально-економічного розвитку села, а також буде слугувати додатковим прибутком у фермерському господарстві, особливо, в теперішніх складних соціально-економічних умовах у державі. При цьому, прибуток повинен формуватися не тільки від здавання в найм приміщень для проживання, а й від надання інших послуг, а саме:

- ознайомлення з місцевими традиціями, звичаями та культурою;
- залучення до участі в сільськогосподарських роботах, зокрема на пасіці, у косовиці, випасанні худоби, збиранні урожаїв винограду тощо;
- безпосередня реалізація власних сільськогосподарських продуктів (без посередників і транспортних витрат);
- приготування їжі для гостей (з власноруч вирощених продуктів);
- прокат спортивного та рибачького інвентарю;
- продаж ремісничих та інших виробів;
- організація розваг (катання на бричці, човні, спостереження за птахами, рибальство тощо).

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасименко В.Г. Аграрний туризм як вид підприємництва: монографія [Електронний ресурс] / В.Г. Герасименко, С.Г. Нездоймінов. – Одеса: ПАЛЬМІРА, 2011. – 178 с. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/>
2. Горьовий В.П. Менеджмент фермерських господарств : навч. посіб. [Електронний ресурс] / В.П. Горьовий, С.В. Тимчук, за ред. В. П. Горьового – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 366 с. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/>.
3. Дідик Я.М. Формування української термінології у царині відпочинку і туризму / Я.М. Дідик // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №1 (139). – С.8–13.
4. Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 р. [Електронний ресурс] / ВВР. – 1995. – №31. – С. 24–30 – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.
5. Пітюлич М.М. Особливості функціонування сільського туризму в Україні та досвід європейських країн / М.М. Пітюлич, І.І. Михайлюк // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. Серія Економіка. – Спецвипуск 33. – Частина 3. – С.154–158.
6. Medlik, S. (2003). Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality. Third edition. Oxford: Butterworth-Heinemann. 273 S.

REFERENCES

1. Herasymenko, V.H. & Nezdoiminov, S.H. (2011) Ahrarnyi turyzm yak vyd pidpriemnytstva: monohrafiia [Agricultural tourism as a form of enterprise: monograph] – Odesa: PALMIRA. Retrieved from: <http://dspace.oneu.edu.ua> [in Ukrainian].
2. Horovyi, V. P. & Tymchuk, S.V. (2014) Menedzhment fermerskykh hospodarstv : navch. posib. [Management of farms: Tutorial] – K. : «Tsentr uchbovoi literatury». Retrieved from: <http://pidruchniki.com> [in Ukrainian].
3. Didyk, Ya.M. (2013) Formuvannia ukrainskoi terminolohii u tsaryni vidpochynku i turyzmu [Formation of Ukrainian terminology in the field of leisure and tourism]. Aktualni problemy ekonomiky – Recent economic problems, 1 (139), 8-13 [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro turyzm» [The Law of Ukraine «On Tourism»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> [in Ukrainian].
5. Pitiulych, M.M. & Mykhailiuk, I.I. (2011) Osoblyvosti funktsionuvannia silskoho turyzmu v Ukraini ta dosvid yevropeyskykh krain [Features of functioning of rural tourism in Ukraine and European experience]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia Ekonomika – Science Journal Uzhgorod University. Economy Series, 33 (3), 154-158 [in Ukrainian].
6. Medlik, S. (2003). Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality. Third edition. Oxford: Butterworth-Heinemann. 273 S.